

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"חוקי היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

דיני

סוף זמן קר"ש

בקשה:

נא לשלוח לכמה שיותר
אנשים כדי שיגיע הלכות
אלו לבתי בני ישראל,
לתועלת הציבור, וכך יש
לכם יד בהפצת תורה
ובהלכות נחוצות

לקבל הגליון כל שבוע במייל:

Paskenshtibel@gmail.com

אפשר להוריד
גליונות קודמים

[Archives - ארכיון](#)

לתרומות

ליקוטי זפסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"התקף היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

109

דיני סוף זמן קר"ש ותפילה | פרשת וישב - הנוכה תשפ"ד

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

סוף זמן של קריאת שמע

תחילת זמן קריאת שמע

ט. משיכיר. תחילת זמן קריאת שמע וברכותיה הוא משעה שיוכל להכיר את חבירו שנפגש עמו לפרקים ממרחק ארבע אמות (ש"ע סי' נ"ח ס"א), ולפי אופק שבארץ ישראל נהוג לשער זמן זה כ 50 דקות לפני נץ החמה (עי' מש"כ גליון 91 אות ל"ח כמה שיטות בזה).

סוף זמן קריאת שמע

י. סוף זמן קריאת שמע הוא עד סוף שלש שעות זמניות מתחילת היום (ש"ע סי' נ"ח ס"א) וכדעת רוב פוסקים שנקבע סוף זמן קר"ש ע"פ שעות זמניות, [ולא כדעת כמה פוסקים (פני' ליקוטים מס' ברכות, מו"ק סי' א', שלחן הטהור ס"א) הס"ל שיש לסמוך על שעות שוות, דהיינו 4 שעות של 60 דקות לפני חצות היום הוא סוף זמן קר"ש, ו 3 שעות לפני חצות הוא סוף זמן תפילה (עי' שו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' ט)].

שעות זמניות

יא. שעות זמניות מחשבים ע"י שלוקחים כמות השעות מתחילת היום עד סוף היום ומחלקים אותם ל 12 חלקים וכל חלק נחשב לשעה משעות זמניות, כגון בקיץ אם תחילת היום הוא בשעה 5 בבוקר, וסוף היום הוא בשעה 8 בערב, נמצא שהיום הוא 15 שעות שוות של 60 דקות, ואז לוקחים 15 שעה ומחלקים אותם ל 12, נמצא שכל שעה הוא שעה ו 15 דקות, וכן בחורף, כשתחילת היום הוא בשעה 7 בבוקר וסוף היום הוא בשעה 5 בערב, נמצא שהיום הוא משך של 10 שעות של 60 דקות, וכשמחלקים אותם ל 12 נמצא שכל שעה הוא 50 דקות והוא נקרא שעות זמניות.

הגדרת תחילה וסוף יום

יב. לגבי סוף זמן קר"ש ותפילה, נחלקו גדולי הפוסקים מה נקרא תחילת היום ומה נקרא סוף היום, ועל זה מבוסס מה שאנו יודעים שיש בעיקר שני סוף זמן קר"ש, זמן הראשון וזמן השני.

יג. יסוד מחלוקתם הוא האם משערי' היום מעמוד השחר עד צאת הכוכבים ואז כל שעה זמני יהיה בעצם יותר ארוך מהדיעה השניה, מ"מ כיון שמונים השלש שעות מהעמוד השחר שהוא זמן מוקדם הרבה יותר מהנץ החמה ממילא יוצא שסוף זמן קר"ש יהיה שלש שעות ארוכות יותר אמנם מעמוד השחר, ויהיה סוף זמן קר"ש מוקדם יותר מהדיעה השניה.

יד. או דלמא משערי' מהנץ החמה עד שקיעת החמה, ואז כל שעה זמני יהיה בעצם יותר קצר, אך מכיון שמונים השעות מהנץ החמה ממילא סוף זמן קר"ש בסוף שלש שעות יהיה יותר מאוחר מהדיעה ראשונה.

שיטת המגן אברהם

טו. דעת המג"א (סי' נ"ח סק"א) הוא לחשבן השעות זמניות משעת עמוד השחר עד צאת הכוכבים (מ"ב סי' רל"ג סק"ד) והוא המכונה הזמן הראשון כנ"ל (אות י"ג), אלא שגם זה גופא שרוי במחלוקת, מתי הוא עלות השחר, ומתי הוא צאת הכוכבים, וכיבואר.

טז. זמן עלות. נחלקו הפוסקים מתי זמן עלות השחר, ויוצא נפק"מ לדעת המג"א לגבי סוף זמן קר"ש, י"א שזמן עלות הוא 72 דקות לפני נץ החמה [ע"פ חשבון ד' מיל וח"י דקות למיל] (תרומת הדשן, וסתומת הש"ע סי' תנ"ט ס"ב וי"ד סי' ס"ט סי', ורמ"א סי' רס"א ס"א) וכך נוהגים בהרבה מקומות ובפרט בחו"ל.

קריאת שמע בזמנה

גודל חיוב הזהירות לקרוא

- בתקופה זו בימי החורף סוף זמן קריאת שמע ותפילה הוא מוקדם מאד, ולכן ראינו מן הצורך לכתוב כמה הלכות על הנושא, מפני חשיבות הענין וחומר הדבר, לפי שמצינו שלא חרבה ירושלים אלא על שביטלו קר"ש שחרית וערבית (גמ' שבת דף ק"ט ע"ב) בזמנה (מהרש"א), ובפרט בימי חנוכה שלפעמים הולכים לישון מאוחר עקב ריבוי מסיבות חנוכה וכדומה, ומשום כך קמים מאוחר ומפסידיים את זמן קר"ש ותפילה, בזמן שמצות נר חנוכה הוא מדברי סופרים ועל אף שהוא מצוה חביבה עד מאד (לשון הרמב"ם), מ"מ מצות קר"ש הוא קיום מצות עשה מן התורה.
- גדול הקורא קריאת שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה (גמ' ברכות דף י"ב ע"ב) וחביבה היא יותר מאלף קרבנות שזובח כסיל ע"ג המזבח (מד"ר קהלת פ"ד אות י"ח), ואלמלי לא נברא העולם אלא בשביל קבלת עול מלכות שמים בוקר וערב, די בכך (מ"ב סי' נ"ח סק"א).

מן התורה

- מן התורה. מצות קריאת שמע, נפסק שחיובה מן התורה פעמיים בכל יום, ערב ובוקר (ש"ע סי' ס"ז ס"א) כדכתיב "ודברת בס... בשכבך ובקומך".
- איזה פרשה מן התורה. נחלקו הפוסקים איזה פרשה הוא מן התורה, י"א רק פסוק ראשון, "שמע ישראל וגו'" הוא מן התורה והשאר מדרבנן, וי"א דגם פרשה ראשונה דהיינו "ואהבת" הינו מה"ת, וי"א שגם פרשה שניה הינו מה"ת דהיינו "והיה אם שמוע וגו'" (מ"ב סי' ס"ג סק"ז). אמירת 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', הוא בודאי רק מדרבנן (פמ"ג א"א סק"ה). לכן ישתדל לגמור גם פרשה שניה לפני סוף הזמן כדי לקיים כל השיטות.
- פרשת ציצית, הוא ודאי מה"ת כדי להזכיר יציאת מצרים, ותיקנו לאומרו יחד עם קריאת שמע (מ"ב סי' ס"ג סק"ז).

ספק אם קרא

- לכן כשיש ספק אם קרא קריאת שמע חייב לקרוא משום שספק מן התורה הוא לחומרא, וכן חוזר ומברך הברכות שלפניה ושל אחריה מאחר שעיקר חובת קר"ש מן התורה (ש"ע שם ומ"ב סק"ב וד'), אבל אם ודאי קרא קר"ש ומסופק רק אם בירך לפניה ואחריה, אינו חוזר ומברך מאחר שהברכות לבד הינם רק מדרבנן (ש"ע סי' ס"ז ס"א).
- אם יודע שקרא פסוק ראשון או פרשה ראשונה, וספק אם קרא השאר, מעיקר הדין אינו צריך לחזור ולקרוא השאר, אבל מסתימת הש"ע משמע שכן חוזר (ש"ע סי' ס"ד ס"ג וד') והטעם דמעיקרא כך תיקנו (מ"ב סי' ס"ז סק"ד).
- אם מסופק אם קרא פרשת ציצית לכו"ע צריך לחזור ולקרוא לפי שהוא מה"ת, ונחלקו אם צריך גם לומר 'אמת ויציב', י"א שגם 'אמת ויציב' צריך לחזור ולקרוא שכולו דבר אחד הוא, וי"א שאמת ויציב אינו צריך לחזור ולקרוא (שאגת אריה סי' י"א, מ"ב שם).

נתרם ע"י ידידנו הרה"ח
ר' אהרן צבי הלוי היילפערן הי"ד לונדון
לרגל הכנסת בנו לעול התורה והמצוות
כמר חיים יעקב הלוי נ"י
שיזכו לרוות ממנו ומכל יוצאי חלציהם נחת דקדושה
עליה לתורה שב"ק פ' וישב בביהמ"ד חשב סופר לונדון

לע"פ הרה"ח ר' יהושע העשיל ב"ר יוסף יהודה זאנענשיין זצ"ל
רב בית הכנסת טאמענהיים לונדון יצ"ו
נפטר אור ל' דחנוכה כ"ט כסלו תשמ"ז
יום הסתלקות רבו האדמו"ר מהוסיאטי זצ"ל שנת תש"ט

סוף זמן ברכת שמע ותפילה

ברכות קריאת שמע

כט. ברכות קריאת שמע אינם שייכים לעצם חובת קריאת שמע אלא חז"ל תיקנו לאומרים לפני ואחרי קריאת שמע, בין בשחרית ובין בערבית, ולכן זמנם הם עד סוף זמן תפילה שהוא סוף שעה רביעית, משעות זמניות, ולכן אם עברה סוף זמן תפילה ועדיין לא קרא קריאת שמע, יקרא קריאת שמע (ש"ע סי' נ"ח ס"ז) כדי לקבל עליו עול מלכות שמים (מ"ב סק"ז) אבל שוב אינו מברך ברכת קר"ש (ש"ע שם) ואם בירך הרי ברכתו ברכה לבטלה (רא"ש וטור, מ"ב סק"ז).

ל. אמנם יש שנוהגים לפסוק להקל בדיעבד לומר ברכת קר"ש עד חצות (הג' חת"ס על הש"ע, ש"ת שבט הלוי ח"י ס"י ועוד, מו"ר כ"ק גאב"ד ירושלים) כמו שהקילו לענין תפילה שבדיעבד מותר עד חצות היום (ש"ע סי' פ"ט ס"א).

סוף זמן תפילה

לא. זמן תפילה נמשך עד סוף ארבע שעות שהוא שלישי היום, ואם טענה או עבר והתפלל אחר ארבע שעות אמנם קודם חצות, אע"פ שאין לו שכר תפלה בזמנה, שכר תפילה יש לו (ש"ע סי' פ"ט ס"א).

לב. אחר חצות. אחר חצות אסור להתפלל תפלת שחרית (רמ"א שם), ואם התחיל קודם חצות יכול להמשיך גם אחר חצות (א"א בוטשאטש מהדו"ת סי' פ"ט ס"א, משמעות ערוה"ש סי' ק"י ס"ה), ואם טענה והתחיל להתפלל תוך חצי שעה לאחר חצות יצא ואינו צריך להתפלל אחריו תפילת תשלומין (מ"ב שם סק"ז).

נשים

לג. גם נשים לכתחילה יברכו ברכת קר"ש לפני סוף הזמן, ומ"מ מחמת אונס יכולות לברך עד חצות (גליון חוקי חיים 45 אות כ"ו).

מה צריך לסיים עד סוף זמן תפילה

לד. לגמור שמ"ע. לכתחילה יראה לסיים כל השמונה עשרה עד סוף זמן תפילה (מג"א, מ"ב סי' פ"ט סק"ה), וכן לגבי בדיעבד עד חצות, וכן לכתחילה ישתדל שליח ציבור גם לגמור חזרת הש"ץ לפני סוף זמן תפילה (ע"פ המ"ב סי' קכ"ד סק"ז).

לה. להתחיל שמ"ע. י"א שבדיעבד סגי אם רק מתחיל שמ"ע לפני סוף זמן תפילה (ערוה"ש סי' ק"י ס"ה) ואפשר לסמוך ע"ז, ויתכן כיון שאמר ד' שפתי תפתח וגו' נחשב כהתחיל תפילתו מאחר שהוא חלק של שמ"ע (הגר"נ לאנגער) כמבואר במ"ב סי' ק"א ס"א).

זמן המג"א וזמן הגר"א

לו. גם לענין תפילה נחלקו הפוסקים איך משערים סוף שעה רביעית כמו לענין קר"ש (לעיל אות י"ב והלאה), והסכמת הפוסקים שלענין סוף זמן תפילה שהוא רק מדרבנן, בכל סיבה מוצקדת אפשר לסמוך ולהקל כזמן השניה (דעת תורה סי' נ"ז ס"ו, כ"פ החיים סי' ר"ג סק"ז ועוד).

עדיפויות בקר"ש ותפילה

לז. ביחידות או לאחר סוף זמן תפילה השני. עדיף להתפלל ביחידות מלהתפלל בציבור כשהוא לאחר סוף זמן תפילה שניה, ולכן מי שמתפלל בציבור ורואה שהם יעברו זמן תפילה, עדיף שימהר ויתפלל ביחידות (מ"ב סי' מ"ז סק"ב), אבל תפילה בציבור לפני הזמן השני עדיף על תפילה ביחידות קודם סוף זמן הראשון (ש"ת מנחת יצחק ח"ג סי' ע"א).

לח. לדלג על פסוקי דזמרה כדי להתפלל בזמן. עדיף לדלג על פסוקי דזמרה כסדרן כדי שיוכל לומר ברכות קר"ש ושמ"ע לפני זמנם (מ"ב סי' ע"א סק"ד).

לט. בלי תפילין אבל תוך הזמן. עדיף להתפלל תוך הזמן אפילו בלי טלית ותפילין, וכן עדיף לקרוא קר"ש בלי תפילין כל שהוא תוך הזמן (מ"ב סי' ס"ו סק"מ).

מ. מקוה או תפילה וקר"ש קודם זמנה. עדיף לסמוך על זמן השני ולהתפלל בטהרה ע"י מקוה, אך לגבי קר"ש, נחלקו הפוסקים, י"א שאין לעבור אפילו על זמן קר"ש הראשון כדי לקיים תפילה בטהרה (ש"ת דברי יציב ח"א סי' נ"ז), וי"א שעדיף לסמוך על זמן קר"ש השני ולהתפלל בטהרה (חלקת יהושע מאמר ו' אות ה' הובא בש"ת משנת יוסף ח"ה סי' ט"ז), אבל לכו"ע אין לעבור על זמן קר"ש שני שהוא דאורייתא כדי לקיים תפילה בטהרה, וכ"ש שסוף זמן קר"ש ותפילה עדיף, על שתיית קאווע לפני התפילה...

יז. וי"א שעלות הוא 90 דקות לפני הנץ [ד' מיל כפול 22.5 דקות, או ה' מיל כפול ח"י דקות] (הג' הגר"א ש"ע סי' תנ"ט, חק יעקב שם, הג' חת"ס ש"ע סי' פ"ט), וכך הוא מנהג א"י (ע"פ לוח הגר"מ סוקצינסקי).

יח. זמן צאת הכוכבים. הרבה שיטות נאמרו לגבי צאת הכוכבים, אמנם לגבי חישוב סוף היום לענין קר"ש לדעת המג"א, יש אמנם בעיקר שני שיטות, י"א שהוא 72 דקות אחר השקיעה כדעת ר"ת בהתאם לשיטה הס"ל שעלות השחר הוא גם בשיעור 72 דקות לפני הנץ, וי"א שמשערי"ן ע"פ 90 דקות לאחר השקיעה אפילו לנוהגים כדעת ר"ת (לוח א"י), כדי שיהיה מקביל לשיעור 90 דקות מעלות לנץ [כדי שיהיה בדיוק אותו זמן מן עלות עד הנץ ומשקיעה עד צאת הכוכבים שרק אז ע"פ חשבון בחצות היום יהיה השמש בדיוק באמצע הרקיע].

יט. ש"י המג"א לחומרא. יש נוהגים לחשב ש"י המג"א ע"פ זמן צאת הכוכבים בא"י כשי' הגאונים שהוא ג' רבעי מיל לאחר השקיעה ולא 72 או 90 דקות לאחר השקיעה, ונמצא שזמן קר"ש גם מוקדם יותר בהתאם [בערך ח"י דקות מוקדם יותר מזמן מג"א בלוח א"י] ויש בעלי נפש שמחמירים כשי' זו (ליקוטי תשו' חת"ס ס"ח בשם רבו הגר"נ אלדר) וכן מנהג ספרדים (בן איש חי ויקהל אות ד').

שיטת הגר"א והגר"ז

כ. דעת הגר"א (סי' תנ"ט ס"ב) והשו"ע הרב (סידורו ה' תפילין סו"ז ק"ש של שחרית) והלבוש, לחשבן השעות מהנץ החמה ועד שקיעת החמה, ומכונה הזמן השניה כנ"ל (אות י"ג), ולגבי דיעה זו, על אף שיש כמה חילוקי דיעות בזמן הנץ ושקיעה המדוייקת, מ"מ מאחר שאין ההפרש משמעותי בין הדיעות, כמעט שאין משפיע כלל על סוף זמן קר"ש.

למעשה

כא. המחלוקת בזמן קר"ש בעצם אינו מוכרע, ש"י שמעיקר הדין נוקטים כדעת הגר"א לקרוא עד זמן השניה ורק יחידים החמירו כדעת המג"א (אג"מ א"ח ח"א סי' כ"ד, תשוה"נ ח"א סי' נ"ז בשם הגר"ח והגר"ז הלוי), ואחרים נקטו כדעת המג"א, ועכ"פ לחומרא מדין ספק מה"ת לחומרא (ס' בין השמשות להגרמ"ט שהוא מנהג א"י, אג"מ יו"ד ח"ג סי' קכ"ט).

כב. לכן כל אחד צריך להשתדל ככל יכולתו לכתחילה לקיים מ"ע של קר"ש גם לפי דעת המג"א, מ"מ בשעת הדחק יכול לסמוך על זמן השניה (א"א בוטשאטש, ש"ת מהרש"ג ח"א סי' ל"ח).

כג. ברכות קר"ש. לגבי ברכות קר"ש שהם לכו"ע מדרבנן, יכולים לנהוג לסמוך להקל כשיטת הגר"א ולברך עד זמן השניה (דעת תורה).

להקדים תמיד קר"ש

כד. סוף זמן קר"ש נאמר במצב של דיעבד, אבל לכתחילה אסור לאחרו עד סוף זמן קר"ש אלא יש לקרותו עם הנץ החמה (מ"ב סי' נ"ח סק"ג), ולכן לא הכריע המ"ב במחל' בין מג"א וגר"א משום שבין כך לכתחילה צריך לקרוא קר"ש מוקדם מזמנים אלו (מ"ב סק"ד), ואף אם לא קרא קר"ש עם הנץ עדיין יש להקדים לקרותה ככל המוקדם האפשרי משום זריזין מקדימין למצוות (ש"ע סי' נ"ח ס"ב).

כה. בתפילה. בנוסח קודם התפילה, תיקנו לומר פסוק שמע ישראל אחר לעולם יהא אדם וכו', וטוב לומר אז אחר 'שמע ישראל', פסוק 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' כי לפעמים שוהין עם קריאת שמע לקרותה שלא בזמנה, וכשאומרים 'ברוך שם' מראים בזה שרוצים לצאת בזה חובת קריאת שמע (ש"ע סי' מ"ז ס"א) ואינו רק כסיפור דברים בעלמא (מ"ב סק"א).

כו. ומ"מ כיון לצאת בזה רק כשירא שהציבור יעברו זמן קר"ש, אבל כשלא יעברו, מוטב לצאת ידי קר"ש עם הציבור ועם ברכותיה (מ"ב שם), ולכן כיוון שלא לצאת (מ"ב סק"א, סי' ו' סק"ז) או עכ"פ לא כיוון לצאת (ביאה"ל ד"ה ויוצא).

תנאי בקריאת שמע

כז. כשירא שהציבור יעברו זמן קר"ש, כתבו כמה פוסקים שיכול להתנות ולקרוא בתנאי, שאם יעברו הזמן אז רוצה לצאת בקריאתו עכשיו, ואם לא יעברו לא יצא בזה (הג' רע"א בש"ע סי' מ"ז), ויש שנוקטים שהתנאי יכול להיות אף אם אינו מכוון לזה בפירוש מאחר דאנן סהדי שרצון האדם לקיים מצוות בוראו בשלימותו וכתיוקן חז"ל (תשובות והנהגות ח"ד סי' כ"א בשם עמק שאלה).

להעיר אדם משנתו לקר"ש

כח. אם אחד נמצא באמצע שינתו, אין חייבים להעירו כדי לקיים זמן ראשון של קר"ש, אם לא שיוודעים שדרכו תמיד להקפיד על זמן דמג"א דאז יש לזכותו ולהקיצו (תשובות והנהגות ח"ב סי' נ'), אבל אם יש חשש שיעבור זמן השניה של הגר"א, נחלקו הפוסקים אם חייב להעירו ולהקיצו, י"א שמחויבים להקיצו (ש"ת קרן לדוד סי' י"ח, ש"ת שבט הלוי ח"ה סי' ל"ח ע"פ הש"ע סי' ס"ג ס"ה), וי"א שכיון שהוא שקוע בשינתו אונס הוא ואינו חייב להקיצו, ומ"מ ראוי להעירו כדי לזכותו שלא יפסיד מצות קר"ש ותפילה (הליכות שלמה תפלה מלואים סי' י"ב).

בשורה משמחת: יצא לאור הקובץ לחנוכה ופורים בלשון הקודש ואנגלית. אפשר להשיג כעת ב"חדר הוראה",

בירושלים: ספרי הישיבה, ספרים ווינקלר, בעלזא, ביהמ"ד צאנז, ביהמ"ד נחלת עקיבא ועוד.

בלונדון: ר' אבי הבהן יודייקין: 07946 370 936

בבורו פארק: ר' יצחק בלייער: 347 636 4442

דרד אימייל: אחר תרומה של מינימום 10 ש"ח

